

HENRIQUES, M

ex. B

Språkvet.

Fr.

(Be)
0

4

ÅRSBERÄTTELSE
OM
ELEMENTAR-LÄROVERKEN
INOM
GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN,
JEMTE
INBJUDNING
TILL
GÖTEBORGS HÖGRE ELEMENTAR-LÄROVERKS
ÅRS-EXAMEN
1870,
AF
A. O. HEURLIN,

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

M. HENRIQUES
Lektor vid Göteborgs högre Elem.-Läroverk.

HENRIQUES, M

ex. B

Språkvet.

Fr.

(1870)

0

4

ÅRSBERÄTTELSE
OM
ELEMENTAR-LÄROVERKEN
INOM
GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN,
JEMTE
INBJUDNING
TILL
GÖTEBORGS HÖGRE ELEMENTAR-LÄROVERKS
ÅRS-EXAMEN
1870,

AF

A. O. HEURLIN,
t. f. Rektor vid Göteborgs högre Elem.-Läroverk.

Ett och annat om Artiklarne och Substantivet

I FRANSKA SPRÅKET

AF

M. HENRIQUES
Lektor vid Göteborgs högre Elem.-Läroverk.

REPRODUCTION OF THE

MANUSCRIPT OF THE

RECORDS OF THE

OFFICE OF THE

SECRETARY OF THE

WAR

DEPARTMENT

OF THE ARMY

AND NAVY

WASHINGTON

Ett och annat om Artiklarna och Substantivet i franska språket.

*Es giebt in der Sprache noch etwas
Höheres und Ursprünglicheres als das
Reich der Formen.*

W. v. HUMBOLDT.

A. Artiklarna.

a. Historiskt.

Aristoteles är den förste, som använder ordet artikel. Men för honom har det en så omfattande betydelse att flera satsdelar derunder inbegripas. Denna obestämdhet upphörde, när Alexandrias lärde förehade utgifvandet af kritiska editioner af de grekiska klassikerna. Ty för dem blef det då hardt när omöjligt att icke närmare undersöka och särskilja den grekiska grammatikens former. Frågorna: Nyttjade Homerus artikeln? nyttjade han den framför nomina propria? förekomma, bland andra, nog ofta. Och af den anställda undersökningen framgick, att artikeln har en från demonstrativet skild betydelse.

Artikel är tydligen det samma som det grekiska ordet *ἄρθρον*, ledfogning. M. Müller (Science of Language, First Series, p. p. 87-89) medelar, att före Zenodot, den förste bibliotekarie i Alexandria 250 f. Kr., ansågos alla pronomen såsom "arthra". Zenodot var den förste, som gjorde skilnad mellan personliga pronomen och talets blotta artikulationer, hvilka allt framgent bibehöllo benämningen "arthra". — Benämningen tyckes ej vara oäfven, emedan artiklarna, likasom kroppens artikulationer, åt de bevingade, lefvande orden gifva den energiska hållningen och det begränsade spelrum, inom hvilket dessa ord kunna utveckla hela sin fria och friska rörlighet.

Den bestämde artikeln är nästan i alla språk ett pronomen demonstrativum. De nylatinska språken använde *ille, illa*. Härifrån komma äfven akkusativerna af pron. pers. *le, la, les*, liksom den predikativa nominativen *le*, hvilka alla noga öfverensstämma med artikeln.

I franskan finner man ännu spår af artikelns demonstrativa kraft i sådana uttryck, som: *Pour le coup, de la sorte, à l'instant même, depuis la huitaine*. — Den bestämde artikelns inträde i språket kan man datera från Henrik den förstes tid (1013-1060), ehuru väl den dessförrinnan en och annan gång kan påträffas, hvilket de af Raynouard (Choix des poés. orig. des Troub. I. p. 39) samlade exemplen ådagalägga. I sången om den heliga Eulalia (10 årh.) förekommer den äfven.

Fornfransk deklination.

Bestämd artikel.

	Mask.	Fem.	M. F. Picard.
Sing.	Nom. li, l'	li, la, lai, l'	li, le
	Gen. del, deu, dou, du, do	de la, de lai, de l'	de le, del
	Dat. al, au, eu, ou	à la, à lai, ai lai, à l'	à le, al, el
	Ack. lo, lou, lu, le, l'	la, lai, l'	le
Plur.	N. li	les, li	li
	G. dels, des	dels, des	des
	D. als, as, aus	als, as	as
	A. les (illos)	les	les

En del språkforskare påstå, att fornfranskan icke visste af någon kontraktion, till bevis hvarpå åtskilligt anföres, såsom: *Al temps Innocent III l'apostoile manda Al prudome; la fin Del conseil si fut tel.* Men numera torde det vara noggsamt bekant, hurusom stafvelserna *al, el, ol*, enstående eller åtföljda af konsonant, uttalades *au, eu, ou*. Man såg skrifvet *Valfleury, cheval-léger, Malpertuis*, och man uttalade *Vaufleury cheveu-léger, Maupertuis*. Framför vokal åter framträdde *l* i uttalet på samma sätt, som man nu förtiden utsäger *Valenciennes, cheval agile* etc. Artikelns plurala dativ *als* uttalades således *aus*, och har i nyfranskan *x* trädt i stället för *s*, analogt med andra former. Kontraktionen sträckte sig då för tiden till många andra ord: *nel* (nele), *nes* (ne les), *jel* (je les), *mes* (me les), *es* (en les, els, likason *des* af *dels*), *Es Ciaux* i Fader vår från 12:te århundradet. Och i våra dagar förefinnas ännu *ès arts, ès lettres, ès sciences* förenade med *maître, docteur, bachelier* etc., äfven *St. Pierre ès lieux, ès mains d'un tel*. Emedan det är en plural artikel, användes den endast vid plurala substantiver. Framför en singular måste man använda *en*: *docteur en Médecine, licenciè en droit, bachelier en buche* (*expression familière*).

Med den omtalade sammadragningen kan man jemföra Tyskans *am, ans, aufs, im, ins, vom, ums, zum, zur*. Fordom hade man *zun, überm* o. s. v.

Obestämd artikel.

Denna artikel är af senare datum än den bestämde, hvilken omständighet har sin förklaringsgrund i dess betydelse. Såsom artikel individualiserar den, naturligtvis på sitt sätt, likaväl som den bestämde, hvilket *Harris* redan anmärkte; men denna dess funktion fullgjordes i början genom begreppets blotta nämnande, till dess det i förstone sinnliga ordet förändligades, och en noggrannare åtskilnad allt mer gjorde sig gällande.

Det är ej blott från *Terentius* och *Plautus*, utan äfven från en senare tid, som man kan anföra spridda exempel på dess bruk i latin. *Sicut unus paterfamilias de his rebus loquor.* Cic. Orat. I. 29, 132. — *Alexander unum animal est, et si quid mihi creditis, tēmerarium et vecors.* Curt IV-54. I latinska urkunder från medeltiden förekommer den tidt och ofta (*Diez' G. der rom. Sprachen, III. p. 19*). — I sången om *Eulalia* en gång (ad une spede). Med det elffte århundradet kom den först i allmänt bruk, vid hvilken tid äfven artiklarna i de germanska språken vinna stadga.

Nygrekiskan har jemväl tagit räkneordet *ένας* till obestämd artikel, för att individualisera starkare än med det forngrekiska *τις*. *Τίνας* är väl också ännu i bruk, men blott såsom obestämdt pronomen.

Fornfranskan har temmeligen bibehållit den latinska formen för den obestämda artikeln.

Mask.	Fèm.
Nom. uns	une
Cas. Obliq. un	une

Äfven plur. förekommer rätt ofta i fornfranskan: *Unes grandes joes (joues), unes nari-nes.* Jemför härmed *una castra, unæ litteræ*.

Huru föga de gamle förstodo artikelns grammatiska uppgift, framgår af följande yttranden: "*Noster sermo articulos non desiderat*" (*Quintilianus*). — "*Articulos integros in nostra non invenimus lingua*" (*Priscianus*). — "*Articulus nobis nullus, et Græcis superfluous*" (*Scaliger*). — "*Articulum, quem Fabio teste Latinus sermo non desiderat, imo, me iudice, plane ignorat*" (*Vossius*). — Äfven med förbiseende af dessa auktoriteter, är det klart, att latin. icke hade några ord, som motsvara andra språks artiklar. Den snillrike *Horne Tooke* misstager sig härutinnan likasom i åtskilligt annat; *Court de Gebelin*, en själsförvandt till *Tooke* i lingvistiskt hänseende, misstager sig ej mindre, då han påstår, att ändelsen i latin. gjorde samma tjänst som artikeln. Jag säger detta i fullt medvetande af den moderna forskningens resultat — att, t. ex.

ord, som *pater* och *manus*, icke äro elementära¹⁾. Andelsen, på så sätt sammanvuxen, kunde omöjliggen angifva något annat än genus, numerus och kasus. Vi se ju till och med i svenskan rätt ofta, att den af oss alla kända artikelsuffixen²⁾ icke gör tillfyllest för att gifva relief åt ordet såsom substantiv, utan en frigjord artikel fordras derjemte, en särdeles tänkvärd företeelse, som endast förekommer i svenskan. I fornnordiskan är suffixen ännu icke för handen. De från Eddan anförda exemplen äro ej hållbara. Visst är, att, om *homo* betydde "menniska" i allmänhet, eller "en människa", eller "menniskan", så kunde detta endast ofullkomligt utletas utur kontexten. Jag är skyldig att nämna efter *Egger* (*Notions élémentaires de gramm. comparée*), att *Apollonius* i första boken af sin syntax uttalat en sakrigtig åsigt om artikelns betydelse, hvilken åsigt våra grammatiska dogmatici icke uppmärksammat. De flesta tyska läroböcker (efter hvilka våra äro hopgjorda) visa medelst ordet "Geschlechtswort", att deras författare ännu vidhänga stoikernas grundliga misstag härutinnan [στοιχείον λόγον πτωτικόν, διορίζον τὰ γένη τῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀριθμούς]. *Apollonius* deremot angaf med ordet ἀναφορά artikelns egenomliga funktion.

b. Syntaktiskt.

Artikeln är för ingen del någon parasit. Den lärde Jul. Scaliger försöker visserligen att vara något sarkastisk mot den franska nationen, då han kallar artikeln "otiosum loquacissimæ gentis instrumentum", men ett dylikt uttryck visar blott, att vår genomlärde filolog icke hade den ringaste aning om artikelns genomgående betydelse i det franska språket. Artiklen, frigjord och såsom sådan energisk, talar på en gång till ögat och tanken och är just bevis på ett lärdt och i högsta grad utbildadt språk, ja, huru vore det väl bevändt med franskans beprisade tydlighet, skönhet och styrka, om det saknade denne så viktige påminnare om kunskapandets möjlighet och om närvaron af talets furste, substantivet, hvarförutan det sanna ej kan förverkligas, enär detta sanna, detta allmänna, endast kan bryta igenom en begränsad individualitet, en personlighet, ett verkligt helt. Denna grundsanning i all proportionslära (all kunskap, den mest speciella, den mest praktiska, om man så vill, är i min tanke endast en kännedom om förhållanden) förbises som oftast i de till utseendet mest helgjutna system.

Hvad artikeln särskilt beträffar, hvars metafysiska grund man ej insett, så är den ej någon lyxartikel, och huru ofullgången min framställning än är och blir, så måste jag lemna den kända stråten, der alla föremål äro upptäckta, utom den inre sidan af dessa företeelser.

Dumarsais och *Duclos* hafva öppendagligen framlaggt artikelns väsen och vigt medelst jemförande exempel från latinets och franskans: "Est ne rex" kan naturligtvis återgifvas på tre sätt: *Est-il roi? Est-il un roi? Est-il le roi?* "Da mihi panem" kan heta, *Donnez-moi le pain, Donnez-moi moi un pain, Donnez-moi du pain*. De gamles ofullkomliga uttryck för den substantivets bestämdhet, vi mena, för substantivet såsom ett slutet begrepp, är rätt brydsam för den som noggrannt studerar sina klassiker. Man jemföre t. ex. det sköna stället i *Ciceros Tusculaner* V. c. 2. *Tu urbis — sustulisti*, med afseende på *urbis, dissipatos homines, peccanti immortalitate, vitæ tranquillitatem*. Ja, man råkar som oftast i tvifvel, huruvida man skall öfversätta med artikel eller utan, med bestämd eller obestämd. Det är utan all gensägelse en väsentlig skillnad mellan gud, en gud och guden, hvilken tretydighet ordet "deus" medgifver.

I de gamla språkens ungdomsdagar voro orden visserligen mer sinnliga och lifskraftiga, den pronominella stafvelsen som tillkännager substansen (det osynliga hela, som endast kan förete

¹⁾ *Pater* (*Pa*, underhålla + *ta* ell *ter* (pron. dem.) den, som underhåller). *Manus* (*Ma*, mäta + *na* (pron. dem.) det, som mäter).

²⁾ Jag kan ej nyttja ordet slutartikel, hvilket hör till våra svenska språklärorens mindre lyckade uttrycksätt.

sig genom sina egenskaper) var förnimbar i nominet eller åtminstone lättare att dittänka, der den förflygtigats. Men i samma mån språken utvecklats sig och ordens första integrala form förvanskats, så har den substantiella suffixen undandragit sig all analys, och man har måst förena med nominet, ett nytt slags pronomen, som, märk väl, utan att betyda något för sig sjelft, är något helt väsentligt, enär det tilldelar ordet substansbegreppet (subjektnatur) och tjenar att särskilja det från adjektivet. Jag menar artikeln, hvars funktion franska språket i synnerhet är egnadt att begripliggöra.

Den ende svenske grammatiker, som, i mina ögon, på ett tillfredsställande sätt förklarar artikeln, är Boivie. Enligt honom äro artiklarne af två slag *egentliga* och *oegentliga*, med ett gemensamt namn kallade *definitiver*, hvilkas bestämelse i allmänhet är att "individualisera ett allmänt namn."

Boivies begreppsbestämning underskrifver jag i allo. Artikelns bestämelse är förvisso att enskildgöra allmänbegreppet, att framställa det lifligt i medvetandets förgrund som ett helt, ett något, såsom en konkret eller individuell föreställning. Språkforskaren Fuchs kallar artikeln "Einzeler" för att derigenom tydligare ange dess uppgift. Visserligen erkänna äfven många andra tyska språklärde nu för tiden artikelns inre väsende, men låta den tillika gälla såsom tecken för genus och kasus, liksom Italienarne, hvilka ha infört namnet "segnacasi", som borde vara benämningen på prepositionerna, äfven när de äro sammansmälta med artikeln: *del, al, dal, della, alla, dalla, dei, ai, dai, delle, alle, dalle*. — Träffande anmärker J. Grim: *Der Artikel vertritt keineswegs die Nominalflexion, sondern erleichtert u. regelt nur den Ersatz derselben* ¹⁾.

Jag har här ej för afsigt att upprada hela ordningsföljden af magra regler enligt det själsdödande maneret, hvarutinnan jag i trots af allt skenbart sammanhang saknar inre ordning och principiell drifkraft. Det hela består i knippor af anmärkningar, sammanbundna genom tillfälliga analogiers lösa band.

Man kan i min tanke omöjligen få någon verklig kunskap om språkdelarne utan medelst satsen. Orden betyda först någonting, när de förekomma uti en sats. Der ser man äfven hur de vikariera för hvarandra, i följe af tankens skiftningar, man ser vidare, att bisatserna endast äro omskrifningar af begrepp, för hvilka språket ej har några särskilda ord. Satsen är det enda hela, man har att förstå, innan något analytiskt kunskapande kan blifva utaf. — Undervisningen kan aldrig i verlden bli verkligt progressiv, om man ej, i all sin bristfullhet, är helt uppriktig, och har en liten aning om principerna, de osynliga skaparkrafterna inom den moraliska och intellektuella verlden, samt inser, att den högsta uppgift som kan falla på en människas lott, är att undervisa sina likar. Möjligen har man ämne till en liten Columbus framför sig och ej en vanlig skeppare, fast denne senare kan känna mer matematik och numera nog seglar säkrare kring jorden än den store upptäckaren.

I det till utseendet allraminsta kan man uppvisa enheten eller andens makt öfver den döda materien. Ljudet af bokstafven e t. ex., är ej detsamma i de tre stafvelserna af λέγετε, vétere, élevé ²⁾; en af dem har den toniska accenten (anima vocis Diomed) under hvilken de andra stafvelserna måste underordna sig. Vid ett språks morfologiska förfall är det alltid denna som gör ett öfvervinnerligt motstånd, under det att de andra försvagas eller till och med försvinna. Som nu den latinska accenten vanligen icke faller på de sista stafvelserna, så voro dessa mest blottställda för att stympas. Så får man förklara i de från latinets utgångna språken dessa tysta vokalver vid ordens slut, o i *camino* (som till och med blir *camín*), i italienskan och *e muet* i franskan, liksom försvinnandet af alla dessa finaler för den

¹⁾ Deutsche Gramm. S. 367. 436 f. Deremot kan jag ej godkänna hans auktoritet, då han säger om artikeln, *dass er allmählich zu einer fast bedeutungslosen grammatischen form herabgesunken sei*.

²⁾ För att respektera franska ortografin, måste man sätta en accent öfver första stafvelsen af *élevé*, emedan detta e är ett *é fermé*, men man vet att dessa franska accenter ej ange, om ej tillfälligtvis (såsom på sista stafvelsen af *élevé*), den verkliga toniska accenten.

accentuerade (andliga) stafvelsens öfverväldigande makt: *civiltà* i italienskan och *ciudad* i spanskan för *civiltatem*; *péril* i franskan för *periculum* etc. Engelskan erbjuder det mest slående bevis derpå i sitt uttal — dessa otaliga sammandragningar, som uppoffra flera stafvelser åt tonstafvelsen.

Nygrekiskan går tillväga på samma sätt; den försyndar sig ej mot de accentuerade stafvelserna: $\delta\phi\acute{\iota}\delta\iota\omicron\nu = \phi\acute{\iota}\delta\iota$, $\delta\phi\acute{\rho}\iota\delta\iota\omicron\nu = \phi\acute{\rho}\iota\delta\iota$, $\delta\sigma\tau\acute{\rho}\iota\delta\iota\omicron\nu = \sigma\tau\acute{\rho}\iota\delta\iota$, $\lambda\epsilon\varsigma$ sammandraget af $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\varsigma$, $\lambda\acute{\epsilon}\sigma\iota$ af $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omicron\upsilon\sigma\iota$, $\pi\acute{\alpha}\varsigma$ af $\pi\alpha\chi\epsilon\iota\varsigma$ i st. för $\acute{\epsilon}\pi\acute{\alpha}\chi\epsilon\iota\varsigma$, $\pi\acute{\alpha}\mu\epsilon\nu$ af $\pi\acute{\alpha}\gamma\omicron\mu\epsilon\nu$ för $\acute{\epsilon}\pi\alpha\gamma\omicron\mu\epsilon\nu$. Detta bevisar hvilken vigt accenten har i ett språk, till och med hos det okunniga folket, som ej är boklärdt, och i hvad grad de lärde missstogo sig, som med förnämt förakt betraktat reglerna för den grekiska accenten, som om dessa regler voro ett artificiellt påfund af någon forntida grammatiker.

I min tanke är det, som vi i logiken kalla ett omdöme, ej en förening af tvenne begrepp. Hvad tankeenergi kan väl en sådan mekanisk definition ha för den verkliga själsbildande grammatiken. Nej, satsen, saken, hvarpå allt inom språkläran ankommer, tanken l. omdömet, om man ändtligen så vill, är ett identiskt begrepp, som genombryter två föreställningar, ja, den framställer i sin enklaste gestalt (såsom subjekt och predikat) blott ett enda begrepp, det allmännas och speciellas enhet; predikatet är det allmänna, subjektet det särskilda i definitionen af ett och samma begrepp.

Derför att nu subjektet är det särskilda, så är inom franska satsen, som företrädesvis är logisk, subjektet just synnerligen ett substantiv med ofrånskiljelig artikel. Nu kunna visserligen artikulerade substantiver i alla möjliga ställningar gruppera sig kring predikats verbet, men det hindrar dem ej ifrån att alla vara ursprungligen subjekter: de träda blott för tillfället tillbaka i en underordnad och inskränkande ställning. Men alla måste de ha andel i predikatet, eller rättare, detta senare tillkommer ej blott det verkliga subjektet, utan äfven alla de andra substantiverna (subjekterna), emedan de ju ej hafva något annat predikat att tillgå. En och hvar går nog in på, att den aktiva satsen har samma substantiella innehåll som den passiva, till hvilken den kan förvandlas; akkusativen i den förra kunna vi alltid fatta såsom subjektställning i en ursprungligen passiv sats och instrumentalablativen åter såsom subjekt i en ursprungligen aktiv sats. De trenne kasus, som på detta sätt framträda, kallar jag hufvudställningar; bikasus dem, som varit subjekter i satser, hvilkas egendomliga verbalbegrepp helt och hållet försvunnit, och som därför stå utom all direkt och omedelbar gemenskap med det aktuella verbalbegreppets substans. Sådane kasus äro genitiven och dativen; och dativen står i samma förhållande till genitiven som akkusativen till nominativen. Genitiven blir nominativens bikasus; dativen, akkusativens. I alla dessa ställningar kan ej substantivet såsom sådant undvara artikeln, hur formläran än kallar det genom artikeln substantiverade ordet. — Artikelns bortovaro i vokativen låter lätt förklara sig. Ordet blir här personliggjordt, ja, det är nästan ett nomen proprium, jag har framför mig: *O vertu, que tu as de charmes!* Men tillkommer ett adjektiv, så sättes den bestämda artikeln framför saknamn. Det är samma fall, som i latinnet uttryckes medelst akkusativen med eller utan interjektion och der förklaras genom ett underförstådt *aspice* l. *aspice*: *Le bel avantage!* — *Il croira que c'est moi qui ai décacheté la lettre.* — *Eh bien, le beau malheur!* — *O, fallacem hominum spem! Hanc audaciam!* Då talet gäller frånvarande personer, kan artikeln uteslutas eller ditsättas; i senare fallet står den då $\delta\epsilon\iota\kappa\tau\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$, som man säger.

Artikeln är hvarken bestämmande eller ej bestämmande, såsom en del författare lära oss, jag tror efter Heinsius. Hur kan artikeln bestämma ett substantiv, då vi af franskan tydligen se, att det ej ges något sådant före föreningen med artikeln, före det första innerligaste förhållandet, hvarförutan substantivet ej kan inträda i andra förhållanden. Hur kan den ställas på samma linie som de determinativa adjektiven, hvilka ju äro en förening af artikeln och en bestämning. I franskan ser man förvisso, att ett nomen ej kan anta någon bestämning eller

företrädas af ett pronomen, utan såvida det af artikeln undfått substantivets verkliga karakter. Det anses orätt att säga: *Une âme noble rend justice même à ceux, qui la lui refusent*. Härigenom kan man också förklara det skilda bruket af *le* och *la* etc. i sådana exempel som: *Êtes-vous malade? Oui, je le suis (je suis cela, je suis ce que vous dites, je suis malade). Êtes-vous la malade dont on m'a parlé? — Oui, je la suis (je suis la malade dont on vous a parlé).*

Artikeln särskiljer sig från adjektivet derigenom, att den ej betyder något i och för sig sjelft; den ikläder endast ett nomen, ett predikat¹⁾, hvilket det mände vara, substantivets karakter, gör det skickligt att uppträda såsom subjekt eller régime till ett verb d. v. s. att blifva talets förnämste agent, den medelpunkt, åt hvilken allt graviterar. Den sprider således fullt ljus öfver tanken såsom sådan, och artikeln förutan kan det relativa i meningen ej hänföra sig till ett något. Såsom bevisande exempel härpå kan anföras det allmänt bekanta, att det som företrädesvis kallas relativum (pr. rel.) måste hänföra sig till ett föregående substantiv, och i franskan på ett mera tankenligt sätt än i andra språk.

Artikeln tredelning är oundgänglig för icke-fransmän, emedan, om än den bestämda artikeln i båda numeri och den obestämda i singularis ha kommit till genombrott i de flesta andra språk, så förefinnas ej i dessa den obestämda artikeln i pluralis och den partitiva.

Det är med allt skäl i världen, vi kalla artikeln *un* obestämd i motsats till den som uttrycker en bestämd individualitet. *Un homme sage doit toujours veiller sur sa langue*. Såsom räkneord uttrycker *un* tydligen något bestämdt. *Un ou deux hommes suffiront pour ce travail*. Denna ordets dubbelnatur ger ofta anledning till ordlekar.

Un homme parvenu de l'état de laquais à celui de fournisseur se montre un jour dans une salle d'armes. On lui présente un fleuret, en l'invitant à s'escrimer. Il s'en défend en disant: Je n'ai jamais appris à tirer une botte. — Non, reprit quelqu'un, monsieur en tirait toujours deux.

I satser som: *La vertu est une, ou ne la décompose pas pour admettre une partie et rejeter l'autre*, är *un* ett adjektiv. I denna betydelse är det äfven ibland pluralt. *Les édifices qui appartiennent exclusivement à l'une de ces trois couches (romane, gothique, renaissance) sont parfaitement distincts, uns et complets*. Ja, det har äfven superlativ: *Au théâtre l'action la plus une a plusieurs parties*.

Att *un pain* i pluralis har *des pains* behöfver ej bevisas, likalitet som att *du pain* partitivt taget ej har någon pluralis. Med fästadt afseende på de inkast, som vanligen göras, vill jag säga, att grammatikern ej har att skaffa endast med vokabler, utan äfven och företrädesvis med orden såsom begrepp. Franska språket forskrifver sig ej från igår, och man åtskilje språkbrukets uppkomst och ofärdiga mellanskeden från det relativt fullfärdiga, nu lefvande språket. Vi fråga här icke, hur har formen *du pain* uppkommit, hvad betyder den ursprungligen, utan vi undersöka, hvad betyder *du pain* för närvarande, hvilket begrepp förknippar fransmannen numera med detta uttryckssätt; och lika litet som den latinske språkläraren någonsin skall falla på den tanken att afhandla supina på *um* och *u* under substantivet, fastän båda ursprungligen äro akkusativer och ablativer af substantiver (*Multi quidem veniunt salutatum amicos, at pauci, adjutum. Omnia Deo effectu sunt facilia*) likalitet kan jag bestämma mig för att uppgifva "l'article partitif" och alltid anse *des hommes* som en genitiv.

Den bestämda artikeln.

Att den bestämda artikeln företrädesvis är totalitetsartikel och framställer substantivet i hela vidden af dess betydelse är sjelfklart. Hur skola vi få del af ett föremåls egenskaper och

¹⁾ Såsom en af de viktigaste upptäckter inom språkvetenskapen anser *M. Müller, dass jedes Wort jeder Sprache ursprünglich ein Prädikat sei; dass die Wörter, obgleich Zeichen für individuelle Begriffe, ohne Ausnahme von allgemeinen Ideen herzuleiten seien.*

yttringssätt utan att se det i hela dess *omfång*. Denna artikel framställer förvisso begreppet i hela dess sjelfständiga tillvaro, dess accentuerade existensförhållande, som endast tillkommande bestämningar kunna inskränka. *Ce travail demandera la solitude et la retraite. C'est la droite raison des Français qui a fait de leur langue le plus clair de tous les langages. La demi-science est un clair de lune qui cache un précipice et en éclaire un autre. Le plus ingénieux de tous les maîtres est celui dont les leçons sont le mieux écoutées. Malgré le changement continuel de l'individu physique, le même moi subsiste toujours.*

Il se moque du qu'en dira-t-on. Att sluta fred måste heta *faire la paix*; "här ha vi att göra med ett slutet begrepp — en ofullständig fred är ingen fred". — Han har ej sinne för något annat än krig, *il ne respire que la guerre. Tout respire ici la pitié.* Man säger *le mal du pays, men le mal de mer. Trop de lumière jettent dans l'indécision: l'aveugle va droit devant lui. Le prétexte commun de tous les crimes publics est l'utilité publique. Les discours académiques ressemblent aux lustres de cristal; ils brillent, mais n'échauffent pas.*

Vi ha förut betonat den sanningen, att artikeln substantiverar ett satsord ¹⁾, hvilket det månne vara. Uti ett af exemplen ofvanför (*Il se moque du qu'en dira-t-on*) finna vi detta bekräftadt. *Le qu'en dira-t-on*, liksom *le dicton* kommet från *dict-on = dit-on*, ej att förvexla med *le dictum*. Af dylika substantiver ha många sammandragits till ett ord: *une affaire, le lendemain (le en demain), les alentours (à l'entour)*. Liksom vid *le lendemain*, så finnes äfven artikeln två gånger i *le lierre (l'hierre, l. hедера)* och *le loisir (l'oisir, l. otium)*. Analogt med de arabiska ord, som begyina med *al*: *l'almanach*. Alla ord i språket kunna undergå denna tillfälliga transformation och omsättas till substantiver: *Les si, les car, les contrats sont la porte Par où la noise entra dans l'univers. C'est un vive-la joie qui n'engendre pas de mélancolie. Rentrez ches vous, soyez sur le qui vive, et n'ouvrez votre porte qu'à bonnes enseignes. Condamner quel'qu'un sur un on dit. Vous savez le proverbe, on dit est un sot.* I detta sista exempel betraktas *on dit* såsom ett proprium. Jag skulle vilja kalla dessa tillfälliga substantiver, *substantifs sans façon*, och om än artikeln här som mångenstädes står sylleptiskt, så ha dessa artikulerade ord i meningén hela vigten af ett substantiv.

Att många adjektiver och participier kunna tjenstgöra såsom substantiver, både för att beteckna personer och abstrakta saknamn, är en känd sak: *Le sage, les riches, les assistants, les écoutants, les mourants.* — *Le comique s'y est glissé à son insu, mais un comique délicat à saisir. Le factice et le convenu de la société. Viser à l'énergique.* Men dessa abstrakta ord kunna ej i franskan brukas så ofta som i andra språk, emedan det rätt ofta skulle ge anledning till missförstånd. Man måste således säga: *C'est la seule chose que je craigne. C'est absolument la même chose. C'est autre chose.* Månet adjektiv kan ej blifva substantiv utan med tillhjälp af en bestämning. Man får t. ex. säga *les principaux d'une ville*, men ej helt tvärt *les principaux*. Ofta tjenar en adjektiv sats hänförd till det demonstrativa *ce*, att omskrifva ett sådant abstrakt adjektiv, i synnerhet när det står i superlativen. *Ce qu'il y a d'extraordinaire. Je te conjure par ce que tu as de plus cher.* Äfven måste man vara försiktig vid begagnandet af de substantiverade adjektiver och participier, som beteckna personer: den dygdige, *l'homme vertueux*. De fromma, *les hommes pieux*; men *le méchant, les dévots* etc.

Jag vill här endast i förbigående omnämna "les demi-substantifs" *en eur* som också förekomma såsom rena adjektiver. *La pensée émancipatrice, le fil conducteur* etc. Icke heller vill jag redogöra för de mångfaldiga substantivellipserna, med undantag af det i detta hänseende så framstående adjektivet *beau*, synnerligen femininformerna *belle, belles*, der man som oftast måste underförstå *choses* eller *part* o. d. Det märkliga är, att i dessa uttryck *belle* aldrig förekommer i egentlig mening, utan bildligt eller ironiskt: *de plus belle*, ännu mer, ånyo, ifrigare än förut. *Il se mit à boire de plus belle (d'une manière plus belle). Elle se prit à pleurer de*

¹⁾ Aubertin säger i detta afs.: *la substance doit tout absorber.*

plus belle. Il en a fait de belles (choses); il m'en a dit de belles; j'en apprends de belles. Vous m'en baillez d'une belle; vous me la baillez (donnez) belle.

De i våra dagar sig alltmer ökande adjektiverna på *aire* förtjena all uppmärksamhet: stadens sundhetstillstånd, *l'état sanitaire de la ville*; *la discipline universitaire, l'armée expéditionnaire, les rayons solaires. L'agitation plébiscitaire. La société humanitaire* är något helt annat än *la société humaine*. Af dessa ha rätt många blifvit substantiver och deras genus bestämmes naturligtvis af det utlemnade substantivet: *la circulaire, le mortuaire (registre, extrait), les plébiscitaires* etc.

Infinitiven uppträder äfven ofta nog såsom verkligt substantiv med artikel och pronomen; ja med adjektiv och beroende genitiv: *ce n'est pas la mort que je crains, mais, le mourir; le taire est mieux séant à la femme, le répondre à l'homme, un bon mourir vaut mieux qu'un mal vivre; au dire des experts, au dire de beaucoup; au sortir de table, de l'enfance*. Härmed förvexle man ej de infinitiver, som med uppgifvande af sin verbala natur blifvit formliga substantiver och såsom sådane pluraliseras: *devoir* (debere) pligt, *plaisir* (placere).

Den regel, som hjuder att efter verbet *avoir* en integrerande del af ett helt, som karakteriseras medelst ett postpositivt adjektiv, skall ha bestämda artikeln, gäller ej blott för menniskor, djur och växter, utan äfven ibland för andra föremål: *Cette montre a le ressort cassé; cette table a les pieds trop petits*¹⁾. Grekiskan har ett likadant språkbruk: οἱ στρουθιοκάμηλοι ἐχουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγάλους. Att den bestämda artikeln i detta fall brukas i franskan, är lätt förklarligt. Man uttrycker ej här en grammatikalisk funktion två gånger. I öfverensstämmelse härmed förklarar jag äfven kasusändelsernas bortfallande i franskan och andra språk. I talesätten *juxta urbem, per urbem, ad urbem* ökar finalen *em* ingalunda tydligheten; de franska uttrycken: *près de la ville, à travers la ville, à la ville* lemna i detta afseende ingenting öfrigt att önska. — Efter det hypotetiska *si* står t. ex. *imperfectum indicativ* och ej *conditionnel*. Ordet *où* betyder *hwarest* eller *hvarthän*, ty *kraftordet*, som Almqvist så lyckligt kallar verbet, har just till bestämmelse att uttrycka hvilketdera eller kraftens hufvudytring (rörelse l. hvila). Kasus prepositionen *à* upplyser redan härom. Engelskan haltar i detta hänseende (*in, to, into, put in*). Att ett franskt verbum inom samma sats ej kan ha två substantiver i akkusativen blir i full öfverensstämmelse med den så fruktbarande sanning, som jag medelst denna digression ville åskådliggöra, en nödvändig regel till och med i elementargrammatiken, men saknas allt hittills. De skenbara anomalier, som man tillskrifver verberna *kalla, anse, hålla för* och hvad de nu heta, visa endast, att man ej gjort klart för sig, hvad begreppen subst., adjekt. och apposition innebära. *Divers, différents* etc. ha ej partitivmärket framför sig; artikeln blir vidare öfverflödigt framför ett pron. adject.

Den possessiva ideen innehålles tydligen redan i det föregående *avoir*, då man säger: *Platon avait les traits réguliers*. Artikeln gör också tillfyllest i sådane fraser som: *Se laver les mains, les pieds, la tête* etc. *Se laver ses mains* skulle bli en stygg pleonasm och *laver ses mains* återigen föga noggrannt såsom ej tillräckligt exklusivt. I enlighet härmed förklaras ellipser: *Elle s'avança vers moi, (ayant) le front serein, la bouche riante*. Om en attributiv bisats vidfogas, så kan den bestämda artikeln ej ifrågakomma.

Den ifrågavarande regelns blinda efterföljd kan i vissa fall ge anledning till för mycken styfhet och enformighet. Derfor måste man vid en detaljerad skildring omvexla och fritt öfvergå från den bestämda till den obestämda eller delartikeln.

“Quoique sir Arthur n'eût guère que trente ans, qu'il eût une épaisse chevelure, une belle figure très-fraîche, des dents magnifiques, le front le plus uni et le plus serein, la taille haute et dégagée: sa manière sévère de s'habiller et la gravité de ses allures n'avaient rien de folâtre, de coquet, ni de jeune.

¹⁾ Det torde dock vara bättre att säga: *Le ressort de cette montre est cassé. Les pieds de cette table sont trop petits.*

Man kan ej ha lof att säga: *Elle avait les lèvres de rose, de corail, les dents de perle*; utan måste säga: *Elle avait les lèvres fraîches comme la rose, comme une rose, comme rose; elle avait des dents de perle. Elle avait les dents de perle* skulle betyda, att hennes tänder voro gjorda af perlor.

Talesätt som *avoir mal aux yeux, aux dents, à la tête, au cou, à l'estomac* ansluta sig utan svårighet till ifrågavarande regel.

Artikeln liksom adjektivet är naturligtvis blott det appellativa substantivets tillhörighet; till propriet står den ej i något organiskt förhållande, utan sammanställningen med det är en juxtaposition, om jag så får uttrycka mig, ursprungligen för att undvika tvetydighet.

Namnen på vitterhetens och den bildande konstens verk fordra som bekant artikeln: *C'est un vers de la Phèdre. — La duchesse m'envoie mouler à Rome les plus belles statues antiques, le Laocoon, la Vénus, le Remouleur, —* När den är obehöflig, bortfaller den äfven här. Således, efter att ha sagt en tid bortåt, *lire le Télémaque; lire ou jouer la Phèdre, l'Andromaque* etc., utelämnas slutligen artikeln, synnerligen efter prepositioner: *Lire Télémaque, l'auteur de Zaire, de Mahomet, le premier acte d'Iphigénie. Dans Phèdre, on voit un père aveugle qui, sur un simple soupçon, condamne son fils à la mort.* Man behöfver ej längre isärhålla hjelten och verket, till den grad är man förtroliggjord med det hela, och identitetsuttrycket innebär ej mera något vilseledande. *On donne ce soir Othello. On donne Iphigénie.*

Artikeln står uti ifrågavarande och liknande fall sylleptiskt, samt föreställer underförstådda appellativer (*pièce, tragédie, comédie, roman* etc.). När ett af dessa ord blir appositionelt, så är den helt naturligt borta: *Inès de Castro, tragédie de Lamotte-Houdard, est une de celles qui excitent le plus ce que les anciens appelaient la pitié tragique. — Olympia, tragédie de Voltaire, parut imprimée en 1763.* Artikelns bortovaro har ej någon annan verklig orsak än denna apposition utsatt eller underförstådd. *Iphigénie parut deux ans après Mithridate. — J'avoue, dit Voltaire, que je regarde Iphigénie comme le chef-d'oeuvre de la scène. Don Quichotte est le premier de tous les romans.*

Utelämnandet är obligatoriskt, när styckets titel består af två namn.

Une dame disait à une de ses amies: "J'ai été hier aux Français". Qu'y donnait-on. — Rhadamiste et Zénobie. — Comment trouvez vous cela? — Ma foi, je n'ai vu que Rhadamiste; je n'ai pas eu le temps de rester à Zénobie. — Qui n'a versé des pleurs à la lecture de Paul et Virginie.

Victor Hugo nämner äfven kyrkklockor utan artikel. *Marie était seule dans la tour méridionale avec sa soeur Jacqueline, cloche de moindre taille, enfermée dans une cage moins grande, à côté de la sienne. Quasimodo avait donc quinze cloches dans son serail; mais Marie était la favorite.*

Vid träffningars namn utelämnas ofta ordet *bataille* och förklarar detta den obestämda artikelns uppträdande i femininum framför dessa namn: *Pavia est une belle bataille, mais ce n'est pas une Actium.*

Att upprada den anseliga mängd italienska konstnärer, som förses med artikeln, är mindre nödigt, enär nyare författare härvid förfara med fullt godtycke.

Benevenuto Cellini a raconté lui-même dans ses mémoires cette vie aventurière des artistes du XV:e et du XVI:e siècles, quand Titien peignait la cuirasse sur le dos et que Michel-Ange sculptait l'épée au côté, quand Massaccio et le Dominiquin mouraient du poison. Prenez garde car le Benevenuto est peut-être plus redoutable que vous ne croyez. Le Pompéo sortit du Vatican l'oreille basse et s'en vint à la boutique de Benevenuto. Det är par ellipse som Italienarne säga, *il (poeta) Tasso, il (pittore) Dominicano, L'Albano, la Malespina* etc.

Tvenne franska namn förekomma äfven med eller utan denna art af artikel.

Puget mourut à Marseille, le 2 décembre 1694, à l'âge de soixante-douze ans. Cette statue est due au ciseau du Puget, qui, en représentant un miracle, en a fait un.

*Cette urne offre à nos yeux les plus tristes images ;
Cependant Poussin n'est point mort :
Malgré la cruauté du sort,
Il vit toujours dans ses ouvrages.*

(Épithaphe du Poussin).

Man finner som oftast *Camoëns* utan artikel. *A Venise, les stances du Tasse sont chantées par les gondoliers ; les Espagnols et les Portugais de tous les états savent par coeur les vers de Calderon et de Camoëns.* Det är ej blott Madame Staël som här utelemnar artikeln, utan Voltaire gjorde det redan.

Man akte sig att kontrahera artikeln, der den kan skrivas tillsammans med namnet, såsom i *Lebrun, Lebon, Leblanc, Lecamus, Lafontaine.* Detta skrifsätt är att föredraga, derför att den primitiva idén är utplånad. Men man bör alltid skriva *Le Sage, Le Serrurier, La Serre,* för att icke frestas uttala *Lezage, Lazerre* etc.

Le chef-d'oeuvre de le Sueur est le tableau qui représente saint Paul prêchant à Éphèse.

Un certain abbé Le Sueur étant allé rendre visite à Voltaire en qualité d'homme de lettre "Monsieur l'abbé, lui dit le malin vieillard, vous avez un beau nom en peinture".

I dessa proprier har artikeln förlorat sin syntaktiska betydelse. Derför säges *le vieux l'Hopital,* men deremot *le jeune Tasse.*

Det adjektiv, som sättes efter proprier, fordrar oftast artikel, emedan det i så fall är att anse som ett subst. appositum. *Gènes la superbe, Louis le grand, Jeanne la folle.* Vid regenters ordningsnummer gör siffran tillfyllest. Tydligheten fordrar ej något mera.

I uttryck som *Saint-Jean, Sainte-Anne* etc. ha de två orden slutligen blott blifvit ett proprium och artikeln är der öfverflödig. Fransmännen ha väl ej kunnat blifva qvitt de många helgonen, men väl artikeln, som i dessa många fall skulle blifva bra tråkig att upprepa, och rätt ofta onödigt framhålla personer af tvetydig beskaffenhet.

Un parent de saint Charles Borromée disait souvent à ses enfans : "Mes amis, soyez de bons chrétiens ; mais ne vous avisez pas d'être saints. La canonisation de notre cousin a ruiné la famille."

Man säger: *le Saint-Bernard* med fästadt afseende på appellativet *mont, Frère* och *Soeur* höra till samma regel som *saint. F. Thomas, S. Marie.*

Fastän man säger *Monsieur de Saint-Quentin, de Saint-Lambert,* der detta *de* är adelspartikeln, så nyttjas blott ett *de* i uttryck som, *les Mémoires de Saint-Simon, les pièces anacréontiques de Saint-Lambert.* Men vid enstafviga ord, måste man behålla ifrågavarande partikel, hur kakaofoniskt det än blir.

On lit dans les Mémoires Historiques de de Thou qu'au siège de Groningue, à l'instant où les assaillants étaient prêts à tirer un canon et à y mettre le feu, un boulet tiré du côté des assiégés entra dans la bouche de ce canon, et, sans l'avoir endommagé, fut renvoyé aussitôt dans la place par le canon dans lequel il était entré.

I Paris säger man oftare *la Madeleine* än *sainte Madeleine.* Man syftar nämligen på en annan idé, på synderskan, och artikeln står här sylleptiskt. Vidare hör man *l'église de la Madeleine, la Madeleine, le boulevard, la rue, le marché, la place de la Madeleine.* Men man säger deremot: *Entendre la messe à Saint-Roch, à Saint-Sulpice ; prêcher à Saint-Gervais.* Ibland kan man naturligtvis icke utelemna appellativet t. ex. *l'ordre de Saint-Lazare, une croix de Saint-André.* Likväl hör och läser man ofta *Sainte-Pélagie,* emedan detta fängelse är alltför bekant för att behöfva en annan benämning eller någon tillsats.

Namn på personer beteckna redan bestämda individer och behöfva således ej artikeln, men appellativerna få genom den karakteren af proprier, när så är nödigt: *Les poètes désignent souvent la constellation de la Vierge sous le nom d'Érigone. — Dédier une chapelle à la Vierge. —*

¹⁾ Man påträffar äfven: *Bélisaire aveugle, Rome moderne, Rome ancienne.*

La Coquette était à l'ancre, l'avant tourné vers la pleine mer. — Sa division se composait de trois vaisseaux: le Glorieux, le Terrible, et le Breton.

Denna den definitiva artikelns egenskap är påtaglig i grekiskan, der alla proprier förenas med artikeln, derför att de ursprungligen varit appellativer. Man tage hvilket namn som helst *Ho Philippos, Ho Dêmsthénés, Ho Thêmistoklês.*

De flesta tillnamn ha uppkommit på liknande sätt: *de Lamartine (la Martine). Lecordier, Lenormand.*

Många städers namn ha fortfarande artikeln, derför att de äro ursprungliga appellativer: *le Havre, la Rochelle, l'Écluse, la Ferté* (i st. f. *fermeté, firmitas*) *Le Luc (Drôme, lucus Augusti), les Roseaux (capitale de la Dominique), l'Assomption (capitale de l'île Sainte-Marguerite)* etc.

La Haye, dans les Pays-Bas, est une des cités les mieux bâties de l'Europe.

La Haye, près de Loches, département d'Indre-et-Loire, est la patrie de Descartes. — La Flèche est située sur la rive droite du Loir, à onze lieues trois quarts du Mans.

Likasom länders namn, så ha äfven floders den bestämda artikeln, emedan de antingen äro appellativer l. attributiva adjektiver, med underförstådt nomen. *Le Rkin, le fleuve partagé* (lat. *Rhenus*; du celt. *renn partagé*; le *Rhône, le fleuve rapide* (en lat. *Rhodanus*; du celt. *rho, particul. augm. et don, vite*); le *Tarn, la rivière tonitruante* (en lat. *Tarnis*; du celt. *Tarn, crase ou contraction de taran, tonnerre*), ainsi nommé, parce qu'il coule parmi les rochers avec un bruit de tonnerre, etc.

L'Aude tire son nom de la qualité de ses eaux, que l'on préfère à celles des fontaines.

La Sarthe tire son nom de la pureté de ses eaux: Man bör säga, *La rivière de la Plata* och man använder ej sällan artikeln framför femininer som börja med vokal: *La rivière de l'Indre, la rivière de l'Ariège.* Här har regeln sin grund i välljudet. För samma orsak säger man *le fleuve Scamandre, le fleuve Indus, la rivière Adda.* — Det finns en enkel metod, den brukligaste, att kringgå svårigheten, vid berg som floder, genom att blott säga: *Le Rhin, le Pactole, la Tamise — Le Pinde, l'Altaï, les Vosges* etc. — *Le mont Pinde* skulle såra ett franskt öra, man måste säga, *La montagne du Pinde*, emedan propriet ej lemnar tillräckligt stöd åt rösten. *Les monts Alpes, les monts Vosges* vore ännu mera stötande i följe af genusolikheten mellan de *sans façon* sällskapande orden. Det blir nödvändigt att säga: *Les montagnes des Alpes* etc. eller *la chaîne des Alpes.*

Fastän man säger, *les monts Ourals*, och ej *le mont Oural*, måste man i kollektiv mening säga *l'Oural*, och ej, *les Ourals*. I samma kollektiva mening säger man utan pluralismärke vid propriet, *les monts Alléghany, les monts Himalaya, les monts Altaï*, och följaktligen alltid *l'Alléghany* etc.

Les monts Ourals possèdent de riches mines d'or, d'argent, et de platine. — L'Oural est remarquable surtout par les richesses métalliques qu'il renferme. — La plus haute montagne du monde est le Tchamulari, dans l'Himalaya.

Dualismen inom språkläran, regeln och den skenbara anomalien, måste alltid söka sitt berättigande hos de två bestämmande stormagterna, logiken och välljudet.

Emedan man säger *Le Louvre, la Madeleine, les Invalides* etc., så måste man säga: *La place du Louvre, la rue de la Madeleine, l'esplanade des Invalides.* Vid namn på personer uteblifver i detta fall till och med prep. de uti det moderna språket. Man säger *rue de Bruxelles*, men *Rue Lamartine, quai Voltaire, place Vendôme, ru Saint-Honoré, faubourg Saint-Germain* etc.

Le jour où M. de Talleyrand, dont l'hôtel était rue Saint-Florentin, apprit la saisie des papiers de Cambacérès, Ah! ah! dit-il, voilà un avertissement donné par les Tuileries à la rue Saint-Florentin.

Man säger, *L'avant, l'arrière, les mats, l'équipage du Charlemagne*, men man måste säga, *le vaisseau le Charlemagne* för att förebygga all möjlig tvetydighet.

Länders namn ha alltid den bestämda artikeln, när landet framträder i meningen såsom ett politiskt l. geografiskt helt; härifrån undantagas de länders namn, som heta lika med hufvudstadens.

Man säger *Vaud*, utan artikel, fastän det finnes hvarken någon stad l. något slott med samma namn och *le Hanovre* ("zum hohen Ufer"), *le Luxembourg* etc. — *Le canton du Tessin, du Valais, des Grisons*.

Man kan nog säga både *l'or d'Espagne* och *l'or de l'Espagne*. Men i förra fallet är *d'E.* adjektivt och öfversättes med spansk guld, guld som hemtas från Spaniens grufvor; i senare fallet talar man om Spaniens rikedomer.

Då länders l. städers namn stå attributivt på frågan *hvarst* l. *hvarthän* och i svenskan ha prepositionerna *i, till*, så förekomma de i franskan vanligen i genitiven utan artikel: *L'expédition d'Egypte* (i l. till E.) *L'armée, notre armée d'Espagne*, hären (t. ex. Frankrikes) i Spanien; deremot skulle *l'armée de l'Espagne* l. *espagnole* betyda: den spanska, af Spaniorer bestående hären. *La route de Lyon* (t. L.), *Le Musée de* (i) *Berlin*.

L'armée d'Espagne perdait beaucoup de monde par les combats journaliers qu'elle livrait aux armées de l'Espagne et de l'Angleterre. Le vainqueur d'Italie, Napoléon, n'est pas le vainqueur de l'Italie. Le soldat dit: je suis, mon colonel dans les vieux d'Egypte (dans le nombre des etc.).

När ett substantiv med artikel förlorar den, så upphör det att vara ett substantiv.

La noblesse de la France. — La noblesse de France (française). — Les villes de l'Asie ont connu le luxe de bonne heure. — Les villes d'Europe ne sont point bâties comme celles d'Asie.

Som den bestämda artikeln egentligen tillkännager *omfånget*, så uteblifver den i många kombinationer, der substantivbegreppet blott uppfattas till sitt *innehåll*.

En France, la forme du gouvernement est monarchique, — On a beaucoup disputé sur la meilleure forme de gouvernement. — Le ministre des finances. — Les divers systèmes de finances (ou financiers) qui se sont succédé sous la constituante et sous la convention.

Bossuet säger på sitt energiska språk: *Tout était Dieu, excepté Dieu lui-même*. Här är *Dieu* efter *était* adjekt. och samma ord efter *excepté* ett tydligt *proprium*. — *Tout Paris répéta comme lui: le roi est roi*.

Det predikativa substantivet står vanl. utan artikel, när det blott har att uttrycka subjektets karakter och ej att uppväcka föreställn. om en individ. *De berger qu'il était, David est devenu roi d'Israël. Il se piquait d'être grand nageur. Il est musicien. — C'est un homme d'esprit.*

Men det är ej rätt att säga: *c'est un Français*, när jag om en människa blott vill utsäga, att hon är fransman, utan måste det heta *il est français*. Deremot: *Qui est-ce qui peut avoir fait cette invention. "C'est un Français, ce sont des Français*. I det senare fallet förutsättes alltid en relativ sats, utsatt l. underförstådd.

När appositionens innehåll står i ett visst vexelförhållande till predikatet, så måste den för predikatet betydelsefulla appositionen framhållas och artikuleras: *Alexandre, le vainqueur de l'Asie, n'a pu se vaincre lui-même*. Appositionen är deremot blott beskrivande uti: *Alex., vainqueur de l'Asie, est mort à Babylone*.

Om en artikel skall vara underförstådd vid den vanliga appositionen, så är det fastmer den indefinita. *Rivarol disait de Beauzée, célèbre grammairien. C'est un bien honnête homme, qui a passé sa vie entre le supin et le gérondif.*

Då man har att öfversätta sammansatta substantiver från andra språk, måste man tillse om de sammanstående orden äro i ett under- eller samordnad förhållande: *School-master* blir tydligen *maître d'école*. Men *lieutenant colonel, cabinet-maker, lieutenant colonel, maître-menuisier*. De sista orden bilda ett tvillingpredikat. *L'homme squelette* är ej detsamma som *un squelette d'homme* l. *le squelette d'un homme*. *Une femme auteur* kan hvarken vara lika med *femme d'auteur*, eller *femme à auteur*. *Les vaudevilles-Scribe* är något annat än *Scribes vaudevilles*. *Les diamans-Lafarge* de diamanter som L. på något sätt har att göra med (som hon anklagas för att ha stulit).

Det kan i detta hänseende hvarken heta *les diamans de L.* eller *les diamans à L.* eller *à la Lafarge*. — Härvid påminnes man om den parallellapposition, för att så säga, som förekommer i flera uttryck; *pigeon voyageur* (*postdufva*) *Lind-Goldschmidt* etc.

Man säger *du vin de France*, icke *français*; *du goudron de Stockholm*; *un ours de Finlande*; *un foulard des Indes*; *du fromage d'Hollande*. Enl. Aubertin och flera andra mer erkända auktoriteter bör det i städat språk heta *de H.* liksom *de Hongrie*, hvilket ordens *etymologie* äfven fordrar.

Du fromage hollandais skulle vara alldeles origtigt. Om det kunde sägas, så skulle det ej vara detsamma som *du fromage d'H.*, utan snarare detsamma som *du fromage à la Hollandaise*. *Une robe de Paris* är ej detsamma som *une robe à la Parisienne*. Substantivum proprium nyttjas således i st. f. adj. propr., der missförstånd kunde inträda. — Vid begrepp som uttrycka själsyttringar måste deremot adjektivet sjelft tjänstgöra: *La langue française, un livre suédois*.

Särdeles brukligt är att först sätta det karakteriserande nominet och derefter det karakteriserade med prepos. *de*: *Quelle drôle d'affaire. Ce fou de Falstaff* (*denne narragtige F.*). *Un farceur de Français. C'est un beau chien d'ami* (det är just en hyggelig vän). *Chienne de vie* är således långt ifrån detsamma som *vie de chienne*. — *Son petit bonhomme de coeur, une bonne pâta d'homme*.

Det franska substantivet med artikeln kan ofta återge en hel sats i svenskan t. ex. utan att förstå hvad artikeln innebär, kan man ej skriva riktig franska. *Sans comprendre la portée de l'article on ne saurait écrire le français comme il faut*.

När som sagdt substantivet i franskan, på grund af meningen, förlorar artikeln, så upphör det att vara ett substantiv: *Du taffetas à fleurs, une voiture à deux roues, un mot à double sens* (ett tvetydigt ord). *Un ouvrage de l'esprit* är ej alltid *un ouvrage d'esprit. Une nuit de repos* (lugn n.) *une esquadrielle de choix* (en liten utvald eskader), *des personnages d'invention* (diktade). *Un ménagement de considération*.

När den kvalitativa genitiven har ett adjektiv efter sig, så måste den ha den obestämda artikeln; när den har ett prepositivt adjektiv, utblifver i nyfranskan alltmerta artikeln: *Un homme d'une taille extraordinaire, un homme de haute taille. Un homme de bonne volonté. Un ouvrage de longue haleine. Être de noble sang, men être d'un sang noble*.

Deux garçons de même grandeur. Detta står i innerligaste sammanhang med den viktiga teorien om adjektivets plats, hvilken man hittills i så hög grad försummat, oaktadt en fransk grammatiker med all rätt sagt: *il n'y a pas une phrase dans toute la langue, où il soit parfaitement égal de placer l'adjectif avant ou après le substantif*. Äfven inom den latinska grammatiken torde åtminstone Ciceros språkbruk i detta afseende vara förtjent af all uppmärksamhet.

Man omskrifver rätt ofta det negativa adjektivet med *sans* och subst.: Det är likaså ovärdigt som feget att angripa en frånvarande, *il est sans dignité comme sans courage d'attaquer un homme absent. Être sans tache, sans peur* etc.

På samma sätt omskrifver man det positiva adjekt. medelst *plein, rempli, pétri de* i *plein de probité* (rättsinnig), *pénétré de repentir* (ångerfull). *Écoutez, ô peuples remplis de valeur!* — *Pétri d'orgueil*; eller mera elegant, *tout-toute de l. tout-toute: elle est toute bonté, elle est tout coeur; il est tout esprit, tout zèle. Mon ami avait un coeur parfait, une âme toute de dévouement et d'abnégation*.

Man vet att ordet "så" är ett adverb som förstärker adjektivena. Men vill man tala med emphasis, som sydbon gör, så nyttjar man det motsvarande *verkliga* substantivet med obestämda artikeln och tiger helt stilla (per aposiop.), liksom ur stånd att hitta på det adjekt. eller den relativsats, som ensamt kunde berättiga substantivets närvaro uti ifrågavarande fall: *Elle est d'une beauté! (indicible). J'en serais d'une joie!* — *Vous qui tout à l'heure étiez d'une gaieté!* — *Cette petite est d'une impolitesse!* — *Je suis d'une fureur contre lui!* — *Elle est d'un enfantillage*.

Ett annat superlativt uttryck i stället för adjektivet förefinnes i talesätten: *Être dans la terreur, dans la perfection. Les hommes de loi, les magistrats, toute la ville étaient dans l'indignation.* — *Être en liberté, de nécessité. Être de mise* (antaglig, gångbar etc.).

Adjektivet förvandlas icke blott till ett motsvarande abstrakt subst., utan äfven subst. till adjekt. *Nos militaires illustres—nos illustrations militaires. Nos illustrations littéraires* (våra berömda lärda). *L'élite de Paris, les gloires militaires, les sommités administratives, les célébrités artistiques étaient venus concourir à l'éclat de la fête.*

Innan jag slutar dessa oordnade anmärkningar om artikeln, vill jag säga något litet om den såkallade *article partitif*. Namnet är ej logiskt berättigadt, enär delbemärkelsen tydligen ej beror af artikeln, utan åstadkommes genom prepositionen *de*. Det längre uttrycket *article au sens part.* är tvetydigt och den till en början bästa benämningen "génitif part." ej brukbar alltigenom, emedan man ej kan tala om en genit. som äfven förekommer i nominat., accusat. och dat.

Bruket af denna artikel är ej främmande för tyskan, synnerligen ej i den högre stilen och poesien. Jemför det bekanta bibelstället: *Wenn ich mit Menchen u. Engelzungen redete u. hätte der Liebe nicht u. s. w.* och hos Schiller: *Es schenkte der Böhme des perlenden Weins.* I latinet är den sällsynt; att den ändå någongång förekommer visar Cæs. bell. civ. 111, 4: *Huc Dardanos, — Thessalos ac reliquarum gentium ac civitatum adjecerat.*

Den måste i min tanke betraktas som en särskild artikel, emedan den på språkets nuvarande ståndpunkt höjt sig till en själfständig princip och förnekar på sätt och vis sitt historiska ursprung.

Den partitiva artikeln uteblifver, likasom den bestämda och obestämda, när nominet står adjektivt, eller tillsammans med verbet bildar ett begrepp i de mångfaldiga talesätt, som Fransmännen kalla "*phrases faites*". *La médecine est un art difficile, parce que tout est généralité dans sa théorie, tout est particularité dans sa pratique. L'homme s'enorgueillit de tout ce qui est effort.* Med artikel: *Les goûts que l'on se fait sont un effort, et non point un plaisir. Faire honneur. Mettre fin, donner naissance etc.*

Af desse sistnämnde talesätt äro somliga fixa och behandlas som enkla verber. Således: *J'ai faim, j'ai bien faim, j'ai moins faim, je n'ai pas faim, je nai plus faim etc.*, likasom man säger, *je souffre bien, je ne souffre plus etc.* De förkasta gemenligen adverbiet *beaucoup* och nyttja i stället *grand* förenadt med nominet *J'ai grand faim*, men för ingen del: *J'ai beaucoup faim.*

Några af dessa lokutioner äro mindre absoluta, och förhindra ej kvantitetsadverbena att följas af sitt *de*: *N'avoir pas honte och, n'avoir pas de honte; faire quartier, ne point faire de quartier etc.*

Bien (bene) bildar ej något undantag från kvantitetsorden, emedan det i grunden ej är något sådant utan ett kvalitetsadverb som modifierar verbet. *Il y a bien du monde* är lika naturligt som om man sade *il y a fièrement du monde.*

Man säger *bien d'autres* och ej, *bien des autres*, emedan *autres* är ett adjektiv.

Henri Etienne parle d'un juge de son temps qui navait qu'une formule en matière de procès criminels. Si l'accusé était vieux. Pendez, pendez, disait—il, il en a bien fait d'autres. S'il était jeune: 'Pendez, pendez il en ferait bien d'autres.

Att artikeln tillkomst helt och hållet förändrar meningen i en fras kan visas medelst mångfaldiga exempel: *Prendre femme* är ej detsamma som *prendre une femme*. Likaså får man ej förväxla *porter parole* och *porter la parole, faire feu* och *faire du feu, faire eau* och *faire de l'eau, donner jour à une affaire, donner du jour à quelque chose* och *donner le jour.*

Om dessa analytiska anmärkningar, oaktadt all sin ofullständighet, kunna i någon mån föränleda en riktig uppfattning af artikeln betydelse, så har jag vunnit min afsigt. Skall lärjungen vinna den rätta insigten, så borde man aldrig tillåta honom att nämna ett substantiv utan artikel. Det är äfven det enda sätt hvarigenom han slutligen vinner säkerhet i afseende på genus. Och vågar jag till slut säga att det teoretiskt rigtiga öfverallt är det mest praktiska, och att hvarje förfelad undervisning har ett skadligt inflytande på lärjungens karakter och sedliga bildning.

B. Substantivets genus.

Som jag redan alltförmycket anlitat utrymmet, kan jag endast bifoga en liten vägledning för att finna genus i ett franskt ord. Jemförelsen med latinets blir här oundgänglig för den som vill vara säker på sin sak. Afvikelserna från modersspråket äro få, hvarvid man ej får förgäta att det latinska neutrum mestadels blir maskulinum.

Åtskilliga mest abstrakta substantiver bibehålla sitt ursprungliga genus äfven när de användas om män: *la basse* (sc. *voix*), *la taille* (*le ténor*), *le dessus* (*soprano, discant*) *la caution* (*cautio*), *la dupe* ¹⁾ (*dupes* lat. *decipere*) *Nous en fûmes la dupe*. — *Nous en fûmes les dupes*. Jemför *Il est devenu la risée de tout le monde*. *La recrue* (*recrescere*) jemte flera andra krigstermer. *La connaissance*. *Une épée; c'est une excellente plume* o. d. — Jemför det latinska *operæ* (*plures operas quantumcumque pretio conducere*).

Namnen på buskar och träd äro masc. i franskan men feminina i latinets. Hvad träden beträffar, så är det förklarligt, enär de flesta benämningarne på dem bildade genom en särskild masc. ändelse (*arius*). — För öfrigt lära äfven *cupressus*, *laurus* och *platanus* förekomma som maskuliner. Sannolikast har det sin grund i romerska talspråket.

Frukters namn ha på samma grund blifvit feminina, enär de tydligen bildats af latinska pluraler, hvilkas ändelse *a* ledde till lätta misstag.

Det största antalet abstrakta i båda språken är feminina. Gemensamma undantag förekomma ofta: *le vice* (*vitium*); *l'égoïsme*; *le courage* (*corragium, cor*); alla på *isme* och *asme* etc. Härtill höra femininaverbalia på *e* bildade genom bortkastande af ändelsen: *la dispute* (*disputare*), *la nage* (*navigare*), *la vencontre, la mue* (*muer, mutare*), *la fouille, fouiller, fouger* (*v. f.*) *fodicare, la Faute* (*fauter v. f. fallitare* (?) *fallere*), *la Débauche* (*débaucher, debacchari*?) ²⁾

Relâche är deremot såsom abstrakt, mask., såsom honkret., femin.

Maskuliner äro de stympade verbalia som slutas på konsonant: *compas* (*compasser, compassé*), *dégât* (*dé-gâter*), *débat* (*débatre, débatuere. Pétrone*).

Etymologien lemnar långt säkrare ledning vid bedömandet af genus än ändelserna. I alla franska språkläror anföres t. ex. ändelsen *age* såsom maskulin, men den är endast så, när den kommer från *aticum* (*agium*): *le voyage* (*viaticum*), *le courage* (*coragium*). Men *rage* (*rabies*), *image* (*imago*), *cave* (*cavea*), *plage* (*plaga*), *page* (*pagina*), *ambages* (*ambages*), *hypallage* (*ὑπαλλαγή*) äro feminina. Sammaledes äro de på *oire* masc. när de komma från *orium*: *oratoire, prétoire, purgatoire*; och femin. när de äro härledda från — *oria*: *écritoire, mâchoire*. Orden på *ule* äro masc. l. femin. allteftersom de deriveras från *ulus, ulum*, eller från *ula*: *le corpuscule, le crépuscule* men *la formule, la capsule, la canicule*.

De förnämsta afvikelser från latinets äro:

1. Maskuliners förvandling till feminina.

Maskuliner af första deklinationen förändra sällan sitt genus: *la Marne* (*Matrona, m.*), *la Meuse* (*Mosa m.*), *la planète* (*planetæ, pl. m.*), *la comète* (*cometes, m.*), troligen därför att de latinska eller grekiska ändelserna synas förråda ett annat kön, än de verkligen hafva.

¹⁾ Kanske slägt med *düppel, alberner Mensch* (s. Grimm); andra leda det från *la huppe* som i forn fr. också heter *la dupe*.

²⁾ Så Egger i *Observations sur un Procédé de Deriv, dans la langue fr. et dans les Idiomes Néolatins Paris* 1864. Scheler härleder det från det fornfranska *bauche* (verkstad), således locka från verkstaden, förföra.

Några maskuliner af den andra och fjerde deklinationen blifva femininer: *la mousse* (*muscus, m.*), *la rame* (*ramus, m.*)¹⁾ *la merluche* (*maris lucius, m.*), *l'auge* (*alveus, m.* Jemför *sauge* af *salvia*), *la grenouille* (*ranunculus, m.*), *la graille* (*graculus m.*), *l'hièble* (*ebulum*) *l'asperge* (*asparagus, m.*), *l'émeraude* (*smaragdus m.*), *l'obole* (*obolus m.*), *l'arce* (*arcus, m.*), *la figue* (*ficus, m.* såsom frukt, fem. såsom träd). I medicinen brukar man ordet *flc.* — Det stumma e karakteriserar denna genusförändring.

De maskuliner af tredje dekl., som ombyta genus få äfven stumt e: *la Loire* (*Liger, eris, m.*), *la chartre euph.* i st. f. *charcre* (*carcer, eris, m.*), *la puce* (*pulex, icis, m.*) *l'écorce* (*cortex m.*), *la moustache* (*μύσταξ, m.*).

Abstrakta på *or* *oris* hafva blifvit femininer. Endast *le labeur* och *l'honneur* ha bibehållit sig som maskuliner. *Le bonheur* (*bonum augurium*), *le malheur* (*malum aug.*) kunna icke räknas hit, emedan det slutande *eur* här icke är härledningsändelse utan ordstam. Den vanl. härledning fr. *bona hora*, *mala hora* motsäges af både genus, ändelse och betydelse. Formerna i systerspråken tala äfven deremot. Bokstafven *h* är inpassad i en senare tid, då man misstog sig i afseende på härkomsten. Provensalskan skref *agur* och *la langue d'Oil eur* och *eureus*. *Augurosus* finnes, men ej *horosus*. Af ännu större vikt är *ora-culum*, för *augura-culum*. Ännu i Corneilles tid voro *heure* o. *heur* två olika ord.

Qui l'eût dit? — que notre heur fut si proche Et sitôt se perdit. Le Cid. III. 4.

Tu t'en souviens, Cinna, tant d'heur et tant de gloire Ne peuvent pas sitôt sortir de ta mémoire.

Cinna v. 1.

Puisse le juste ciel, content de ma ruine, Combler d'heur et de jours Polyeucte et Pauline.

Polyeucte II. 2.

Litré säger i sin förträffliga *Histoire de la Langue fr.* p. 232: *M. Mätzner tire, tout en remarquant que le mot est disyllabique, eür, français moderne heur, heureux, de hora. Cela est impossible, hora ne pouvant donner qu'un monosyllabe pour la syllabe ho; l'etymologie est augurium; elle est trop bien établie pour que je ne croie pas à quelque faute de l'imprimeur.*

Att de abstrakta orden i de flesta språk merendels uppträda såsom femininer, förtjenar att omnämnas. Äfven de från adjektiver härledda substantiverna äro städse fem.: *fontaine* (*fontana* af *fons*. Dim. *fontanelle* eg. en liten springkälla), *force* har kanske framgått ur *fortis* eller är det ett verbalsubst. af *forcer* (it. *forza*, sp. *fuerza*, ml. *forcia*) *montagne*, *volaille* (*volatilia*), *Vétille*. Diez anser *vitilia* såsom etymon och jemför dermed *gerræ* (oeg.) hvad som ej duger, liksom *nugæ* och *λήροι*. *Raynouard* härleder ordet från prov. *veta*, band (= l. *vitta* och citerar ett provensalskt ordspråk "*paubre lairon pent hom per una veta*". Kanske man ej bör se något annat derutinnan än ett dim. af *vetus*.

Högst märkvärdigt är, att i provensalskan och fornfranskan till och med orden *papa* och *propheta* framträda såsom femininer: *una propheta san Johan*, *la vostra papa*, *la prophete*, *la pape*. I många fall, der eljest det romanska könet afviker från det latinska, har detta sin grund deri att de romanska språken härstamma från folkspråket. Redan hos *Plautus* förefinnes dylik genusafvikelse.

Det egendomliga åskådningssättet utöfvar äfven, som bekant, ett väsentligt inflytande på substantivernas genus. Så har blommans skönhet och älsklighet helt vist bestämt dess genus icke blott i franskan, utna äfven i spanskan och fornitalienskan, fastän i sistnämnde språk subst. på *or* (o. *os*, *oris*) eljest förblifvit maskuliner.

Af andra ord som följt exemplet och blifvit femininer vill jag nämna: *la dent* (*dens, m.*) *la souris* (*sorex, m.*) men *le souris* (*subrisus*), *la mule* (est. *Frisch* af lat. *mulleus x. calceus*) ett

¹⁾ *Rame* ett ris papper, it. *risma* sp. *resma*. Diez förklarar sig med *Muratori* för *αριθμος* (utt. *arimos* i It.) Det må gälla för *risma*; men *rame* torde vara oberoende deraf och bör snarare sammanställas med det engelska *ream*.

annat *la mule*, vanl. pluralt, gapande sår (kanske identiskt med *muyt*, *Maul*, n. *mule*, m.) *la brebis* (*berbis*, it. *berbice* af *berbeæ* f. *vervex*, m.), *la paroi* (*paries* m.)¹⁾ *la chiourme* eft. Diez af κέλευσμα, kommando oeg. manskapet som lyder k.; derutur framgick *cleusma*, *clusma*, *clurma*, *chinrma* it., *chiourme* och ändtl. *chusma* span o. port.)

2. Femininers förvandling till maskuliner.

Femininer af första dekl. blifva maskuliner genom bortkastande af ändelsen: *l'épi* (lat. *spicus* f. *spica*, jemf. *ami* af *amicus*), *le lézard* (*la certa*, f. äfv. *la lézarde*), *le fétu* (*festuca* f.), *le tilleul* (*tiliolus* af *tilia*), *le Languedoc* (*lingua*, f.), *le daim* af *damus* för *dama* som *Virg.* låter vara *masc.*

Några bibehålla ändelsen: *le lierre* (i st. f. *l'ierre* fornfr. *hierre*, *ierre*, af *hedera*, f.), *l'ongle* numera *masc.* som Dalin icke observerat), *le piège* (*pedica*), *l'orchestre* (*orchestra*), *le dimanche* ffr. *diemenche* (*dies dominica*); först *di-demenche*, sedan *diemenche*, *dimonche*, *les thermes* (*thermæ* sc. *aquæ θερμὰ ὕδατα*), *le litre* (ἡ λίτρα).

Härmed får man ej förblanda den stora samling substantiver som omedelbart härledas från verbets rotstafvelse utan tillägg af något suffix, såsom *le plant*, *le repos*, (*plant-er*, *repos-er*), och hvilka man ej får hänföra till lat. substantiver.

Några femininer af andra och fjerde deklinationerna, förnämligast namn på träd, blifva maskuliner: *le cyprès*, *le buis* (*buxus* f. o. *buxum*, n) *le pin*, *l'aune* (*alnus*), *le portique*, *le porche* (*porticus*, f.) *le dôme* (*domus*, f.) och ord i hvilka ὄδος ingår: *le synode*, *l'exode*, tillika med några andra från grekiskan: *le dialecte*, *le diamètre*, *l'atome*, *le perrimètre*, *le paragraphe*, *l'abîme*, ffr. *abîsme*, sp. *abismo*, af en ej förefintlig superlativ form *abissimus* jfr. *oculissimus*, *dominissimus*. Den vanl. formen *abyssus* gaf prov. *abis*, it. *abisso*.

Femininer af tredje dekl., som blifva maskuliner, äro: *l'arbre*, *le sort*, *l'art*, *le salut*, *le palus*, *l'appendice*, *le sphynx*, *le soupçon*, förr *souspeçon* (*suspicio*), *le poison* (*potio*), *le vertige*, *le cartilage*, *le divèse*, *le jaspe*, *le rets* (*rete*); s. är gammal nominativändelse liks. i *lacs*, *fonds*, *corps* o. a. — *l'iris*.

Le cinabre är från *cinnabari*, m. och ej, som *Scheler* vill, fr. *cinnabaris* f. — Likaledes *le chanvre* ej fr. *cannabis* f. men fr. *cannabus*, m. — Jfr. *pupitre*, *registre* (*regestum*, "liber in quem regeruntur commentarii quivis"), i afseende på r, som är inflickadt. *Communia* anta i frauskan vanl. *masc.*: *le chien*, *le serpent*, men *la grue* (*grus*, c.), *la perdrix*.

Latinska neutrers genusförvandling.

Hvad jag ofvanför anmärkt om trädens och frukternas genusförändring vill jag här åberopa, med fästadt afseende på grammatikorna, som säga, att ej någon princip hittills blifvit upptäckt som kunde sprida ljus öfver den företeelse, vi nu efterforska.

Ett stort antal komma förvino från latinska pluraler: *la muraille* (*muralia*) men *le mur* (*murus*) *la merveille* (*mirabilia*) men *le miracle* (*miraculum*), *une enseigne* (*insignia*), *la pair* (*paria*) *les entrailles* (*intra*, *intraia*?), *les epousailles* (*sponsalia*) *les aumailles* (*animalia*) *une arme* (*arma*), *la dépouille* (*spolia*) *la volaille* (*volatilia*) *la pécore* (*pecora*), *une écritoire* (*scriptoria*). Mängden af dessa ord ha vidare stumt e: *huile*, *lèvre* (*labrum*) *joie* (*gaudium*), *étnde*, *toise* (*tensa*, *tesa* participialsubst af *tendere*) *réponse*, *feuille* o. fl. Härtill höra många ord på *aie* (*etum*): *saussaie* (*salicetum*), *boulaie* (*betuletum*).

¹⁾ Jag anför de latinska orden i nom. oaktadt acc. vore riktigare, emedan det är påtagligt att acc. föranledt de flesta franska substantivers bildning.

De flesta följa likväl regeln och blifva maskuliner såsom metallerna bl. a. genom subordination: *le métal* (metatium). *Le bras* (f. fr. bl. nomin.; öfriga kasus hade *brac* af *brachium*) *le prix* (pretium), *le pré* (*pratium*). Af dimin. *pratellum* kommer *préau*, *écu* (*scutum*) o. a. Ord af tredje dekl. *autel* (*altare*) *airain* (*æramen*) *coeur* (*cor*) *vas* (*vas, vasa*), *diplôme*, *charme* (*carmen*, jfr. *en-chanter*) o. s. v.

Dubbla Former.

Några latinska nomen ha lemnat franskan ett maskulinum och ett femininum

vitrum n.	<i>le verre</i>	<i>la vitre</i>
granum r.	<i>le grain</i>	<i>la graine</i>
limax g. c.	<i>le limas</i>	<i>la lmaie</i>
dama, f.	<i>le dain</i>	<i>la daine</i>

Substantiver från samma stamord med olika genus äro:

<i>le critique</i> , criticus	<i>la critique</i> , critica (sc. ars)
<i>le poste</i> positum	<i>la poste</i> , posita (sc. statio)
<i>le prétexte</i> , prætextum.	<i>la prétexte</i> , prætexta (sc. toga)
<i>le parallèle</i> , parallelon.	<i>la parallèle</i> , parallela (linea)
<i>le délice</i> , delicium	les délices f. deliciae
<i>le crêpe</i> , crispum	<i>la crêpe</i> (<i>pâte légère frite à la poêle</i> etc.)

Det ges äfven många homonymer, som komma från olika stamord, hvilken omständighet förklarar deras betydelse och kön: *le somme* (sommus) *la somme* (summa) för att icke nämna *l'heur* (augurium) och *l'heure* (hora) samt de många andra som upptagas i de flesta grammatikor.

Större delen af de franska substantiverna komma från latinska substantiver, adjektiver och verber. Endast ett kommer från ett pronomen: *l'identité* (*idem*); och endast tre från prepositiouer: *la contrée* (it. prov. *contrada*, *contrata* af *contra*); jemf. *die Gegend* af *gegen*. *Les entrailles* (intra) och *l'avantage* (*avant-ab ante*). Härledningen från latinska adjektiver förekommer rätt ofta och artikeln var ju till hands för att substantivera dessa: *aube* (*alba*), *droit* (*directum*), *hôpital*, *hôtel* (*hospitalis*) *cardinal*, *soir* (*serum*) *hiver* (*hibernum* sc. *tempus*).

Slutligen vill jag försöka att utreda svårigheten med afseende på ordet *gens*.

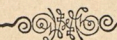
Det dermed förnade adjektivet blir maskulint när det är postpositivt; feminint när det är prepositivt: *Il y a des gens bien malheureux*. *Les gens que j'ai vus cher vous m'ont paru bienveillants*. *Certaines gens sont bien à plaindre*. *Voilà de bien sottes gens*. *De telles gens font pitié*. *Les vieilles gens sont soupçonneux*.

Jag ser en dubbel orsak till denna anomali. 1:o Det singulara *gent* (lat. *gens*) är feminint; 2:o Den plurala idéens obestämdhet i detta fall, enär den anger personer af båda könen. Som artikeln, hvilken annonserar detta substantiv är feminin, så var det naturligt, att det omedelbart efter artikeln följande adjektivet antog feminin form. Det postpositiva adjektivet deremot, oberoende af artikeln, har genom sylleps blifvet maskulint. — Undantagen från denna regel bevisa rigtigheten af min uppfattning: *Tous les gens querelleurs*. *Il s'accommode de toutes gens*. I denna sista mening står *toutes* i st. f. artikeln, som tilldelat det sitt genus. *Toutes les vieilles gens*, *toutes les sottes gens*, men *Tous les pauvres gens*, *tous les braves gens*, *tous les honnêtes gens*, *tous mes gens*, *tous ces gens-là*, emedan *pauvres*, *honnêtes*, *mes*, *ces*, likasom art. *les* blott ha en form för båda genera.

Det plurala adjektivet *quels* blir feminint, likasom de andra, när det kommer omedelbart framför *gens*; men det blir, just som *tout*, maskulint, när det skiljes från *gens* medelst ett "adjeetif de tout genre": *Quelles gens! quelles sottes gens!* Men man måste säga: *Quels honnêtes gens! quels pauvres gens!*

Sak samma med adjektiverna *un* och *certain*. *Une de ces sottes gens*. — *Un de ces braves gens*. *Certaines fines gens*. — *Certains honnêtes gens*.

När talesätten: *gens de* — *gens en* åtföljas af ett substantiv utan någon mellanlänk, så blir det prepositiva adjektivet maskulint: **Certains** *gens d'affaire sont bien ennuyeux.* *Voilà de singuliers* *gens d'église.* *Quels durs* *gens de finance!* *Les nouveaux* *gens en place.* Då deremot substantivet som inskränker dessa lokutioner sjelf på något sätt är inskränkt eller bestämdt, så gör femininum sig gällande enligt hufvudregeln: **Certaines** *gens d'un mérite équivoque.* *Les joyeuses* *gens de la noce.* *J'aime les excellentes* *gens de cette maison.* — I det senare fallet har ju det determinativa komplementet stegrats till ett substantiv och dessutom kan *gens* här utan åtskillnad karakterisera så väl män som qvinnor.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.